

แนวทางการพัฒนาการสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธ

ยุค Thailand 4.0*

The Approach to Develop Social Studies Teaching According to Buddhist Method at Thailand 4.0

วิทยา ทองดี¹ และศุภวิชญ์ ไสุมิเพน²

Vitthaya Thongdee and Suphawit Rompaen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkean Campus, Thailand

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Vitt_05@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาประเทศ เป็นกลไกในการสร้างรากฐานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างอาชีพที่นำไปสู่การขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญด้านหนึ่งในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ ของผู้เรียนให้มีคุณภาพ เกิดสมรรถนะและมีทักษะสูง รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองดี มีเหตุผลด้วยกุศลจิต คิดสร้างสรรค์มั่นคงในคุณธรรม เหมาะสม สมดุล และยั่งยืน คุณสมบัติของครูสอนสังคมศึกษา ยุค 4.0 ครูต้องสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระตุ้นต่อมหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ สอนให้ผู้เรียนมีทักษะหลายๆ ด้าน ได้แก่ ทักษะทางสังคม ทักษะทางการคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องสมดุลกับทักษะชีวิต มีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมหลักตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและค่านิยม 12 ประการของรัฐบาล โดยบูรณาการสอนตามหลักทางพระพุทธศาสนา 3 ประการคือ 1) การเรียนรู้ต้องเริ่มต้นที่ตนเอง (Self Learning) คือ สอนให้เกิด ฉันทะ คือ ความรู้สึกรักในสิ่งที่เรียน เกิดวิริยะ คือ ความเพียรพยายามที่จะเสาะแสวงหาความรู้ เกิดจิตตะ คือ ความเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งการเรียน และเกิดวิมังสา คือ การตรวจสอบตนเองเพื่อปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้นอยู่ 2) การเรียนรู้ต้องควบคู่กับการปฏิบัติ (Learning by Doing) คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดปัญญา ความรู้แจ้งเห็นจริง

*ได้รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2561; ตอรับตีพิมพ์: 6 สิงหาคม 2561

ในสิ่งทั้งปวง และ 3) การเรียนรู้ต้องควบคู่กับความสนุกสนาน (Enjoy Learning) ผู้เรียนมีความสุขที่ได้หลุดพ้นจากความไม่รู้ เช่น การใช้วิธีเล่นเป็นเรียน (Play Way : Playing is Learning) การเล่านิทานหรือกรณีตัวอย่าง (Case Study) หรือการให้ลงมือปฏิบัติจริง

คำสำคัญ: การพัฒนา; การสอนสังคมศึกษา; การสอนตามแนวพุทธ; Thailand 4.0

Abstract

Education is an important heart to drive for the nation development. It is mechanize for building the foundation of man resource. It is the point to begin for making career lead to drive economic growth, stability of country. Learning management on the social studies essential group. It is an important factor in the other characteristics development of the learners to have the quality, capacity and high skill, to realize social change, to learn how to live in the society and live with other people happily. To be a good citizen, reasonable, meritorious thought, creative thinking, follow the virtues suitable, balance and sustainable. The qualifications of teacher who teach social studies at Thailand 4.0 period. The teacher has to student participate and real practice or step until getting knowledge by themselves, stimulate or inspire them to love in learning, teach them to have skill in various aspect, for example, social, thinking, decision making and problem solving skill, it is also to teach them have correct learning process, balance with life skill including virtues and ethics, value in accordance with sufficient economic philosophy principles, the 12 values of present government, It's should be integrated in teaching according to the 3 Buddhist doctrines i.e. 1. Learning begin at self learning by teaching to has 1) Chanda; aspiration by having love to learn 2) Viriya; effort to seek the knowledge 3) Citta; thoughtfulness by not living by doing thing, 4) Vimamsa; investigation by using wisdom to exam the doing thing for improvement. 2. Learning has to go with practice that meant learning by doing. It is necessary for the learner to get really wisdom in all things 3. Learning has to go with enjoy learning. The learners must have happiness to free from ignorance i.e. play way: playing is learning, to tell tale or case study or leaning by doing.

Keywords: Development; Teaching Social Studies; Teaching According to Buddhist; Thailand 4.0

1. บทนำ

กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศไทย ยุค 4.0 มี 3 ประเด็นสำคัญ คือ 1) เป็นจุดเริ่มต้นของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนอย่างป็นรูปธรรม 2) เป็น “Reform in Action” ที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมๆ กัน และ 3) เป็นการพลิกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” โดยเป็นประชารัฐที่ผนึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนาและบุคลากรระดับโลกภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของการ “รู้จักเติม รู้จักพอและรู้จักปัน” การศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างรากฐานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาที่มีคุณภาพย่อมเกิดจากการสอนที่เน้นกระบวนกรเรียนรู้มากกว่าการให้ท่องจำผู้เรียนต้องเรียนรู้แบบ Active Learning และแนวทางการสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธศานายุค 4.0

เป้าหมายหลักของการพัฒนาด้านการศึกษาเน้นบทบาทครูและผู้เรียน ซึ่งเป็นยุคสร้างนวัตกรรม ทักษะแห่งอนาคตใหม่ที่ครูควรมีเพื่อรองรับการสร้างนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้หรือการสอนแนวใหม่ คือจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียน ได้แก่ทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา คิดผลิิตภาพ และการคิดออกแบบ ซึ่งครูสามารถบูรณาการการเรียนการสอนเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ในด้านศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต

เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย ตามแนวทางพระพุทธศาสนา และประเทศไทยยุค 4.0

2. หลักการและความสำคัญในการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา

ในยุคที่ความรู้ คือ อำนาจ แต่ขาดจรรยา มารยาท ทางพระพุทธศาสนาจะมีบทบาทอย่างไร ในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดองค์ความรู้ ทักษะและคุณลักษณะสำคัญที่เป็นจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน คือ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม : การอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองที่ดี ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมความรักชาติและความภูมิใจในความเป็นคนไทย (Phra Witespromkhun and Wongsuwan, 2017 : 267)

ดังนั้น การจัดการศึกษาสังคมศึกษาจึงมีความสำคัญในด้านการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ ของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี มีเหตุผลด้วยกุศลจิต คิดสร้างสรรค์มั่นในคุณธรรม และยังเป็นกลุ่มวิชา มุ่งพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้อการดำรงชีวิตในสังคม เรียนรู้ตลอดชีวิต และอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุขกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน

และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลายได้กำหนดสาระต่างๆ ไว้ ดังนี้ 1) ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม 2) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมที่ดี มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก 3) เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ และการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน 4) ประวัติศาสตร์ เวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ความเป็นมาของชาติไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก และ 5) ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร ภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

3. แนวทางและแนวโน้มในการสอนสังคมศึกษาในยุค Thailand 4.0

สังคมโลกแห่งการเรียนรู้ยุค 4.0 เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงของระบบการเรียนรู้ ซึ่งเป็นยุคใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ มาเป็นหลักในวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เทคโนโลยีจะมีการพัฒนาไปอย่างก้าวหน้าและก้าวไกล เช่น ระบบการใช้ประโยชน์ของข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ขนาดใหญ่ จากคอมพิวเตอร์จะเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วถึง และรวดเร็ว ระบบการเชื่อมโยงสิ่งของกิจกรรม และการสื่อสารทุกมุมโลกผ่านอินเทอร์เน็ตจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว ง่ายตาย (Internet of Things) ระบบการติดตามกำกับกิจกรรมเหตุการณ์ต่างๆ สามารถบูรณาการอยู่บนเวที (Platform) เดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับการพัฒนาอุปกรณ์อัจฉริยะ และหุ่นยนต์ มาทำหน้าที่ต่างๆ เป็นต้น จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิด “สิ่งแวดล้อมใหม่” และ “สังคมใหม่” เป็นสังคมนิเวศดิจิทัล และเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทเปลี่ยนชีวิตคน คือ ชีวิตคนจะอยู่กับคนด้วยกันน้อยลง แต่จะใช้ชีวิตอยู่กับเครื่องจักรอัจฉริยะและการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ในสังคมก็จะเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งบทบาทของสถานศึกษา ครู ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องด้วย ระบบการเรียนรู้ในยุคใหม่น่าจะเป็นการผสมผสานโมเดลการจัดกิจกรรมบรรยายแบบดั้งเดิมกับการจัดการองค์ความรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้

(Innovation-Driven Learning) โดยใช้สื่อการเรียนรู้แบบอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการสร้างปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้สอน (Kanjanavasi, 2018 : 31)

การสอนสังคมศึกษา (Teaching Social Studies) คือ การถ่ายทอด อบรม การแลกเปลี่ยน กระบวนการปรับการสอน หรือการถ่ายทอด ความรู้ของครูสู่ผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปรับวิธีคิด เปลี่ยนวิธีการสอน โดยครูออกแบบการเรียนรู้ จากการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนคิดและสืบค้น ข้อมูล เรียนรู้จากกิจกรรมที่หลากหลาย ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต แล้วให้ผู้เรียน สะท้อนความคิด ซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิจริงได้ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยการ ลงมือปฏิบัติที่น่าสนใจ 6 วิธีคือ 1) จัดการเรียนรู้ แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) 2) การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning) 3) การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL) 4) การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Action-based Learning) 5) การเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) และ 6) การจัดการเรียนรู้แบบ Brian-based Learning : การใช้สมองเป็นฐานในการ เรียนรู้ (BBL) รวมทั้งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่แจ็ก หม่า เสนอว่า ครูต้องเปลี่ยนวิธีการสอนจาก เดิมที่เน้นความรู้เป็นหลัก (Knowledge-based) มาเป็นสอนแนวทางใหม่ เพื่อให้มีการเรียนรู้ สิ่งต่อไปนี้ ความชำนาญ (Skills) ค่านิยม (Values) ความศรัทธา (Believing) คติอิสระ (Independent

Thinking) ทำงานเป็นทีม (Team Work) แคร่คนอื่น (Care for other) กีฬา (Sports) ดนตรี (Music) ศิลปะ (Art) สอนสิ่งที่ทำให้เป็นคน (Human) สอนสิ่งที่โดดเด่นเฉพาะ (Unique)

บทบาทของครูผู้สอนสังคมศึกษาในการ จัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Teach Less, Learn More : TLLM ผู้สอนต้องสอนให้น้อยลงหรือ Teach Less แต่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่าง มากขึ้นหรือ Learn More นั่นคือผู้สอนต้องกระตุ้น ให้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง สรุปเป็นประเด็น คือ 1) ผู้สอนควรตระหนักว่า ในการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนนั้น ควรส่งเสริม ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีกำลังในการเรียนรู้ ไม่ใช่เน้นแต่เพียงเนื้อหาหรือความรู้ที่จะสอน เท่านั้น 2) ผู้สอนควรสอนให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เกี่ยวกับบทโนทัศน์และแนวคิดที่สำคัญมากกว่า การท่องจำได้ 3) ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียน เห็นคุณค่า มีทัศนคติที่ดี และสามารถนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิจริง มากกว่าที่จะนำความรู้ ไปใช้ในการสอบเท่านั้น 4) ผู้สอนควรส่งเสริม ให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยการใช้คำถาม กระตุ้นมากกว่าการให้ผู้เรียนปฏิบัติตามคำสั่ง เท่านั้น และควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความ กระตือรือร้นและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มากกว่าการ ที่ผู้เรียนเรียนรู้จากการทำแบบฝึกหัดและท่องจำ 5) ผู้สอนควรเป็นผู้แนะนำ สร้างบรรยากาศและจัด สถานการณ์ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง มากกว่าการเรียนจากคำบอกของผู้สอน และควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ของผู้เรียน และ 6) ผู้สอนควรใช้วิธีการประเมินผล

ที่หลากหลายและเป็นการประเมินตามสภาพจริง ในการวิเคราะห์คุณภาพและพัฒนาการของผู้เรียน มากกว่าการประเมินผู้เรียนจากการสอบเท่านั้น

การสอนสังคมศึกษากับการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดกิจกรรมที่ สอดคล้องกับการดำรงชีวิต ความสามารถและ ความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ ด้วยตนเอง ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ คือ 1) ให้ผู้เรียน เป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหา ข้อมูล ศึกษาทำความเข้าใจคิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความ สร้างความหมายแก่ตนเอง สรุป ข้อความรู้ได้ 2) ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วม ในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด 3) ให้ผู้เรียนมี ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและ กัน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิดและ ประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ 4) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ "กระบวนการ" ควบคู่ ไปกับ "ผลงาน/ข้อความรู้ที่สรุปได้" และ 5) ให้ผู้ เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริง ซึ่งแนว ความคิดในการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญในการเรียนรู้ โดยผสมผสานแนวคิดทางการ ของนักการศึกษาชาวตะวันตกเข้ากับแนวคิดใน ทางพระพุทธศาสนา โดยสรุปเป็นหลักการได้ 3 ประการ (Sirimahasakorn, 2002 : 3) คือ

1. การเรียนรู้ต้องเริ่มต้นที่ตนเอง (Self Learning) จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวคิด ของเบ็น เอ็ม แฮริส (Ben M. Haris) มีอยู่ 4 ประการคือ "KUSA" (คุซ่า) ได้แก่ 1) การถ่ายทอด ความรู้ (Knowledge Transmission) 2) ฟื้นฟู

ความเข้าใจ (Improve Understanding) 3) ให้ทักษะ (Skill Development) 4) เปลี่ยนแปลง เจตคติ (Changing Value Attitude) มีคำถามที่ น่าคิดอยู่ว่า จุดมุ่งหมายในข้อใดมีความสำคัญ ต่อผู้เรียนมากที่สุด คำตอบคือ การเปลี่ยนแปลง เจตคติของผู้เรียน ด้วยความเชื่อในทางพระพุทธ ศาสนาใช้คำว่า สอนให้เกิดฉันทะคือ ความรู้สึกรัก ในสิ่งที่เรียน เพราะถ้ามีฉันทะจะเกิดวิริยะ ความเพียรพยายามที่จะเสาะแสวงหาความรู้ เพิ่มเติม เกิดจิตตะความเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้ง การเรียน และเกิดวิมังสา คือการตรวจสอบตนเอง เพื่อปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น ดังนั้น ถ้าครูสามารถ สอนให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีในการเรียนได้ นักเรียนก็จะแสวงหาความรู้ (Knowledge) เพื่อฟื้นฟูความเข้าใจ (Understanding) และฝึกฝน ให้มีทักษะ (Skill) ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา อย่างครบถ้วน

2. การเรียนรู้ต้องควบคู่กับการปฏิบัติ (Learning by Doing) การเรียนรู้ต้องควบคู่กับการ ปฏิบัติ ถ้าจะเปรียบเทียบจุดมุ่งหมายทางการศึกษา กับจุดมุ่งหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนา จะพบข้อความรู้ที่น่าสนใจ อันจะนำไปสู่ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ กระบวนการสอน ของครูที่สามารถดึงเอาศักยภาพของผู้เรียนออกมา เพื่อพัฒนาความเจริญงอกงาม จุดมุ่งหมายของการ ศึกษาในพระพุทธศาสนา คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิด ปัญญาคือความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ได้แก่ รู้จักทุกข์ (ปัญหา) รู้สาเหตุของปัญหา (สมุทัย) รู้วิธี แก้ปัญหา (นิโรธ) และรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้น เมื่อใช้วิธี แก้ปัญหาด้วยวิธีนั้นๆ (มรรค) ปัญญาที่ว่านี้มีอยู่ 3

ประการ ได้แก่ สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่ได้จากการฟังหรือการอ่าน จินตมยปัญญา คือ ปัญญาที่ได้จากการนำเรื่องที่ฟังหรือเรื่องที่ทำมาคิดพิจารณาจนมีความรู้ลึกซึ้งแตกฉานในเรื่องนั้นมากขึ้น และภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นปัญญาสูงสุดในพระพุทธศาสนา

3. การเรียนรู้ต้องควบคู่กับความสนุกสนาน (Enjoy Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นความสนุกสนาน มีความสุขไม่เครียดในการเรียน เป็นลักษณะการเรียนรู้แบบเล่นปนเรียน (Play and Learn) เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจมากที่สุด แบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และเข้ากับการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กิจกรรมเป็นฐาน จึงทำให้ไม่เบื่อหน่ายและเกิดเจตคติที่ดีหรือมีฉันทะ ความพอใจต่อการเรียน ความสนุกสนานมิได้หมายถึง การสร้างความตลกขบขันหรือทำให้ผู้เรียนหัวเราะอย่างมีความสุขเท่านั้นแต่หมายรวมถึงบทเรียนนั้นมีความน่าสนใจ ผู้เรียนมีความสุขที่ได้หลุดพ้นจากความไม่รู้ เช่นกับพระพุทธเจ้าที่ได้เสวยวิมุตติสุข การทำให้เด็กชอบในวิชาที่เรียนนั้น มีหลายวิธี เช่น การใช้วิธีเล่นเป็นเรียน (Play Way : Playing is Learning)

4. การจัดการเรียนของครูในยุค 4.0 ในสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูในการสอนสังคมศึกษายุค 4.0 นั้น เป้าหมายหลักของการ

พัฒนาบทบาทครูและผู้เรียน ในสถานศึกษาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาให้เป็นคนที่มีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยครูผู้สอนที่มีทักษะในการจัดการเรียนรู้ มีเจตคติต่อวิชาชีพครูที่ดีมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง โดยเฉพาะในยุค 4.0 เป็นทักษะแห่งอนาคตใหม่ที่ครูควรมีทักษะและมีคุณลักษณะที่ดีเพื่อรองรับการสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้แนวใหม่ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับผู้เรียนในยุค 4.0 ต้องเน้นพัฒนาความคิดสร้างสรรค์การยอมรับในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง หน้าที่ของครูในห้องเรียน 4.0 ไม่ใช่การสอนส่งต่อเพียงข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน แต่คือการหล่อหลอมให้เกิด “ทักษะ” ที่คงอยู่และมีพัฒนาการเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง” ครูจึงมีหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ หรือเรียกว่ากระบวนกร (Facilitator) การเปลี่ยนครูและห้องเรียนไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน แต่เกิดจากการที่ครูมีพื้นที่เล็กๆ ในหัวใจที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงการทำงานของตน (Phinla, 2016 : 2)

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาหรือสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงต้องใช้วิธีการสอนที่จะช่วยสร้างเสริมเต็มเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ดี ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนให้มีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน โดยมีกระบวนการ (Phinla, 2016 : 4) ดังนี้ 1) การพัฒนาทักษะทาง

ปัญญา เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของวิชาอันประกอบด้วย เครื่องมือช่วยคิด กระบวนการคิด ทักษะการคิด เช่น การคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดแก้ปัญหา และคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนความรู้ที่ได้จากการบูรณาการที่เชื่อมโยงเป็นสาระเรื่องราวต่างๆ จากสภาพแวดล้อมรอบตัว 2) การพัฒนาทักษะทางสังคม กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อสร้างผู้เรียนให้มีทักษะชีวิตพื้นฐาน เช่น ทักษะการรู้จักตนเอง ทักษะการคิด การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทักษะการแสวงหาข้อมูล ข่าวสารความรู้ ทักษะการปรับตัว ทักษะการสื่อสารและสร้างสัมพันธ์ภาพ ทักษะการวางแผน การจัดการ และทักษะการทำงานเป็นทีม และ 3) การพัฒนาเจตพิสัยและคุณลักษณะ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะการพัฒนา ค่านิยม เจตคติที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เช่น ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์อดทน โดยนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้เรียน เป็นต้น

5. การสอนสังคมศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ปรัชญาพื้นฐานการสอนของพระพุทธศาสนา มีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่ต่างจากศาสนาทั่วไป โดยมีปัญญาเป็นสำคัญ ไม่บังคับศรัทธา ให้เสรีภาพทางความคิด ไม่เรียกร้องและบังคับความเชื่อ ไม่กำหนดข้อปฏิบัติที่บังคับแก่ศาสนิกชน

แต่ให้พิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง เรียกว่า ศาสนาแห่งปัญญา และสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอน คือ การศึกษาหรือสิกขา เป็นสาระสำคัญของการสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือ พุทธิกรรมจิตใจและปัญญา มีสาระสำคัญ (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1997 : 9-10) คือ 1) ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพุทธิกรรม ทางกาย วาจา อย่างถูกต้องมีผลดี 2) สมาธิ คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพุทธิกรรม เนื่องจากพุทธิกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่มีอยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีงามแล้ว ก็จะควบคุมและนำพุทธิกรรมไปในทางที่ดีงามได้ และ 3) ปัญญา คือ พัฒนาปัญญาช่วยให้การดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จในชีวิตและช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า คำว่า การสอน (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2012 : 8) ตรงกับคำบาลีว่า อนุสาสนี คือ การพรัสอน การสอนบ่อยๆ จัดเป็นเรื่องสำคัญ ของพระพุทธศาสนา เรียกว่า อนุสาสนีปาฏิหาริยะ การสอนคือกรรมวิธีสำหรับเราให้ผู้เรียนเกิดความรู้ในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงสูงสุด การสอนที่จะมีผลดีนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น สติปัญญาและความเอาใจใส่ของนักเรียน ความรู้ความสามารถและความเอาใจใส่ของครู ตลอดจนวิธีการสอนที่ดีด้วย พระพุทธเจ้าทรงเป็นครูชั้นยอด

พระองค์หนึ่ง ทรงสามารถสอนให้คนเกิดความรู้ถึงขั้นวิชชญาณ และสัมโพธิญาณได้ด้วยการพูดธรรมดา และสามารถให้ผู้ฟังรู้ถึงขั้นอริยะสัจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นจากปุถุชนเป็นอริยะบุคคลได้ การศึกษาถึงคุณสมบัติและวิธีการสอนของพระพุทธรเจ้าเท่ากับเป็นการศึกษาถึงวิธีสอนตามหลักพุทธศาสตร์ และสามารถนำหลักการบางอย่างมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้ หลักการสอนของพระพุทธรเจ้านั้น (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) and Wannapok, 2003 : 28-30) ได้สรุปแบ่งเนื้อหาเป็น 3 หมวด ดังนี้

1. เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน เรื่องที่จะทำให้การสอนมีความสำคัญอย่างยิ่ง คนที่จะสอนคนอื่น ต้องรู้ว่าเอาเรื่องอะไรมาสอน ต้องรู้เนื้อหาที่จะสอนให้เข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งเสียก่อน และต้องคิดก่อนว่าจะเอาอะไรไปสอน ดังนั้นผู้สอนควรได้คำนึงถึงหลักการสอนของพระพุทธรเจ้า และนำมาเป็นแนวทางในการสอนได้ ดังนี้ 1) สอนจากสิ่งที่รู้ที่เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจแล้วไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก เนื้อหาต้องเป็นเนื้อหาที่คนฟังเข้าใจง่าย ค่อยสอนโยงไปหาเนื้อหาที่เข้าใจยากหรือยังไม่เข้าใจตามลำดับ เช่น การสอนตามหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ หนทางปฏิบัติให้เกิดความดับทุกข์ 2) สอนเนื้อหาที่ลุ่มลึกลงไปตามลำดับ หรือสอนเนื้อเรื่องทีละลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น 3) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟัง หรือได้ทดลองปฏิบัติจริงอย่างที่เรียกว่า สอนด้วยประสบการณ์ตรง 4) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง

ตรงประเด็น หรือที่เรียกว่าสอนตรงเนื้อหานั่นเอง สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นได้จริง 5) สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก 6) สอนสิ่งที่มีความหมายควรที่เขาจะเรียนรู้และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง และการสอนสิ่งที่มีความหมายนั้น เห็นควรเทียบเคียงกับพระพุทธรดำรัสของพระพุทธรเจ้าในข้อหนึ่งที่ว่า “ วาจาใดจริงถูกต้อง เป็นประโยชน์เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น พระองค์เลือกตรัสวาจา นั้น” (Wannapok, 1999 : 62-63)

2. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน สิ่งที่คุณสอนต้องคำนึงถึงตัวผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม เพศ สติปัญญา ที่เรียกว่า “ความแตกต่างระหว่างบุคคล” จึงจะทำให้การสอนเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด สิ่งที่คุณสอนควรยึดเป็นแนวทางในการสอน ดังนี้ 1) พระพุทธรเจ้าจะทรงสอนใคร พระองค์จะทรงพิจารณาคุณบุคคลผู้รับการสอนก่อนว่าบุคคลนั้นๆ เป็นคนประเภทใด มีพื้นความรู้เข้าใจมากน้อยเพียงใด 2) ปรับวิธีสอนพ้องให้เหมาะสมกับบุคคล ไม่สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้วิธีการต่างกัน และคำนึงถึงความพร้อมของบุคคล พิจารณาผู้เรียนเป็นรายๆ ไป 3) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง และ 4) การสอนดำเนินไปในรูปแบบที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง

3. เกี่ยวกับวิธีการสอน คือ กรรมวิธีสำหรับเราให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในระดับต่างๆ และการสอนที่จะเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพนั้น

ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น สติปัญญาความสามารถของนักเรียน ความเอาใจใส่ของครู และสภาพแวดล้อม สิ่งที่คุณสอนสามารถนำมาเป็นแนวทางในการสอนได้ 1) การเริ่มต้นที่ดีในการสอนนั้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง เพราะการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลเป็นอย่างดีอย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงดูดความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้ 2) สร้างบรรยากาศในการสอนให้เป็นที่กันเอง ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจและให้เกิดแรงบันดาลใจแก่ผู้เรียน 3) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสิ่งสำคัญ 4) สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งที่มีค่า และ 5) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล เหมาะสม

6. วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพุทธสาวกพุทธะสาวิกา โดยใช้วิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของบุคคลที่จะรับการเทศนาสั่งสอน เนื่องจากแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ซึ่งวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าองค์มีลักษณะ ดังนี้ 1) อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นการสอนที่อาศัยความสามารถพิเศษเฉพาะตัวของผู้สอนจะใช้กับผู้ที่คือหัวแข็งอย่างมีมิฉชาติปฏิญญ เพื่อปราบให้สยบยอมรับฟัง 2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือ การดักใจ หายใจจากสภาพจิตของบุคคล โดยพูดเป็นคำสั้นๆ ที่กินใจและประทับใจช่วยกันขยายปริศนาธรรม และ 3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ เป็นการกระทำที่พระพุทธเจ้าทรงใช้มากที่สุดและได้ผลมากที่สุดแม้จะใช้วิธีที่ 1 ถึง 2 แต่ต้องใช้วิธีที่ 3 ด้วยทุกครั้ง พุทธวิธีสอนนี้มีผู้รวบรวมไว้หลายวิธี เช่น พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า

พระพุทธองค์ทรงพูดด้วยปากทำให้ดู อยู่ให้เห็น (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) เขียนไว้ในพุทธวิธีในการสอน ดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย มีวิธีการสอนดังนี้ 1) ขึ้นเสนอหลักการหรือข้อเท็จจริง เช่น เรื่องการสอนเบญจศีลเบญจธรรม ผู้สอนจะอธิบายข้อดเว้น 5 ข้อ และข้อปฏิบัติ 5 ข้อ พร้อมเสนอสื่อประกอบในแต่ละข้อ 2) ขึ้นซักไซ้ไล่เรียงผู้สอนจะสนทนากับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์หาเหตุผลว่าเหตุผลใดจึงต้องดเว้น (ศีล 5) และเหตุใดจึงต้องปฏิบัติตาม (ธรรม 5) และ 3) ท่านสรุปใจความสำคัญเป็นขั้นที่ผู้สอน

2. การสอนแบบไตรสิกขา คือ การสอนที่ผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอนของศีล สมาธิ ปัญญา 1) อธิศีลสิกขา คือ การควบคุมกาย วาจา ใจให้คิดดีทำดี พูดดี 2) อธิจิตสิกขา คือ การฝึกอบรมจิตให้มั่นคงแน่วแน่จัดจ่อปลอดโปร่งตั้งใจจะรับรู้สิ่งดีๆ 3) อธิปัญญาสิกขา คือการฝึกอบรมให้เกิดความรู้ที่สูงขึ้น เริ่มจากความเห็นถูก ความคิดถูกวิธีการสอนนี้ ผู้สอนนำกระบวนการไตรสิกขาไปฝึกให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยใช้ร่วมกันกับวิธีสอนอื่นๆ ด้วยผู้สอนก็ควบคุมให้ผู้เรียนสำรวมกาย วาจา ใจให้ตั้งใจและบันทึกซักถามให้เกิดปัญญา

3. วิธีสอนแบบธรรมสภาจฉา คือ วิธีสอนที่ใช้หลักการสนทนาเป็นสิ่งสำคัญ เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอภิปรายร่วมกัน วิธีการสอนแบบธรรมสภาจฉา เป็นวิธีการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อยวิธีหนึ่ง ทรงใช้ถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรม ส่งเสริมให้มีการสนทนาธรรมกันในหมู่สาวก วิธีการสอนแบบ

ธรรมสภาัจฉานี้ โดยกำหนดขั้นตอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียน

4. วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 มีกระบวนการสอน ได้แก่ การกำหนดปัญหา (ทุกข์) การตั้งสมมุติฐานของปัญหา (สมุทัย) การทดลองเก็บข้อมูลทำให้แจ้งด้วยตนเอง (นิโรธ) และขั้นวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผล (มรรค) 1) กำหนดปัญหา ทุกข์เพราะมีอายุขณจริงหรือ 2) สาเหตุปัญหา ตากระทบรูป ทำให้เกิดทุกข์ 3) ทดลองเก็บข้อมูล นำเสนอภาพให้นักเรียนดูหลายภาพ ทั้งน่าดูและไม่น่าดู 4) วิเคราะห์ข้อมูลการกระทบทำให้เกิดการปรุงแต่ง ตากระทบรูป บางครั้งเป็นทุกข์ บางครั้งเป็นสุข

5. วิธีสอนแบบปุจฉา-วิสัชนา วิธีการสอนแบบนี้จะมีปรากฏในพระไตรปิฎกจำนวนมาก คือเป็นลักษณะถามตอบระหว่างผู้สอน ผู้เรียน ผู้สอนไม่ต้องตอบคำถามเอง แต่ผู้สอนจะกระตุ้นเร้าด้วยคำถามให้ผู้เรียนช่วยกันหาคำตอบ ผู้เรียนจะเกิดปัญญาด้วยตัวเอง

6. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน เป็นวิธีสอนที่เน้นกระบวนการหาความจริงด้วยการตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่แนวทางในการหาคำตอบ ดังนี้ 1) การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา 2) การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมุติฐาน 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล 4) การทดลอง/ทดสอบสมมุติฐานด้วยข้อมูล และ 5) การสรุปผล

7. ลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษาหลักการสอนและวิธีสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว พบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนอยู่ 2 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ 1) ศิลปะวิธี

สอนหรือลีลาการสอน และ 2) กลวิธีสอนและอุบายประกอบการสอน ซึ่งวิธีการสอนทั้งสองลักษณะดังกล่าว อธิบายได้ว่าเมื่อมองในภาพรวมการสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง จะทรงมีลีลาการสอนที่เรียกว่า ศิลปะวิธีหรือวาทีศิลป์ อันหมายถึงการสอนที่ทำให้ผู้ฟังได้รับรส มี 4 คุณลักษณะคือ ลีลาที่ 1 สันทัดสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตาหรือจริงด้วยใจเหมือนตาเห็น พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนอะไร พระองค์ก็จะทรงชี้แจง จำแนกแยกแยะ อธิบาย และแสดงเหตุผลชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงเห็นจัง คล้ายกับว่าเห็นด้วยตา ลีลาที่ 2 สมาทพนา ชักจูงใจให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติก็จะทรงแนะนำหรืออธิบายให้ผู้ฟังซาบซึ้งในคุณค่าให้มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนหรือนำไปปฏิบัติ ลีลาที่ 3 สมุตเตชนา เร้าใจให้แกว่งกล้าบังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะเข้มแข็งมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยากสอนเร้าใจผู้ฟังให้มีความกล้าหาญในการปฏิบัติตาม เมื่อทรงชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจได้ชัดเจนจนอยากจะนำไปปฏิบัติแล้วพระองค์ก็จะทรงปลุกเร้าใจให้เขากระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมีกำลังใจที่จะปฏิบัติให้เกิดผลให้จงได้ และลีลาที่ 4 สัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มขึ้น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัตินั้น

พระพุทธเจ้านอกจากจะทรงยึดหลักการสอนให้ผู้ฟังเข้าใจในเหตุผลซาบซึ้งในคุณค่าและปลุกเร้าให้อาจหาญแกว่งกล้าแล้ว พระองค์ยังทรง

สอนให้เขาเกิดความเข้มแข็งเบิกบานไม่เหน็ดเหนื่อยหรือท้อแท้ ให้มีความหวังในผลของการที่ได้ปฏิบัติตาม

8. สรุป

แนวทางการสอนสังคมศึกษายุค 4.0 ตามแนวพุทธศาสนานั้น เป้าหมายหลักของการพัฒนาบทบาทครู และผู้เรียนในยุคการศึกษา 4.0 คือ ยุคสร้างนวัตกรรม ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาให้เป็นการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยครูผู้สอนที่มีทักษะในการจัดการเรียนรู้ มีเจตคติต่อวิชาชีพครูที่ดีมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง โดยเฉพาะในยุคประเทศไทย 4.0 เป็นทักษะแห่งอนาคตใหม่ที่ครูควรมีทักษะและคุณลักษณะที่ดี

เพื่อรองรับการสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้หรือการสอนแนวใหม่ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนทั้งทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา คิดผลิิตภาพ และการคิดออกแบบ ครูต้องสามารถบูรณาการกลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษามาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ การเรียนรู้ต้องเริ่มต้นที่ตนเอง การเรียนรู้ต้องควบคู่กับการปฏิบัติ ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนา คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดปัญญา

References

- Committee of Basic Education. (2008). *Guidelines for Taking the Basic Education Standards into Practice*. Bangkok : Thailand Agricultural Cooperative Federation Press.
- Indasara, W. (2002). *Buddhist Teaching Methods*. Bangkok : Metsai Printing.
- Kacanawasee, S. (2017). *Competency of Educational Examiner and Evaluators of Educational System. Academic Seminar 'Evaluation, Assessment and Research of Education in Thailand 4.0*. Faculty of Education. KhonKaen : KhonKaen University.
- Lecturers of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2012). *Teaching Methods of the Buddha*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phinla, W. (2016). *Guidelines of Social Studies Learning Management for Critical Thinking Skills Development of the 21st Century Students. Teaching Arts (Social Studies Teaching)*. Faculty of Arts. Graduate School : Thaksin University.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1997). *Buddhism for Human and Society Development*. Bangkok : Local Press.

Phra Witespromkhun and Wongsuwan, N. (2017). Buddhist Social Studies Material. *Social Studies Teaching, Faculty of Education*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Sirimahasakorn, B. (2002). *Human Emphasis Education as the Center of Development*. Bangkok : Book Point.

Voharnsoawaphak, N. (2003). *Instructional Material of Teaching Methods of the Buddha*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Wannapok, S. (1999). *Buddhist Teaching Methods in the Tipitaka*. Second Printed. Bangkok : Amarin Book Centre Company.

